

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTE BUCUREȘTI

TEZĂ DE DOCTORAT

Domeniul de doctorat: ARTE VIZUALE

Doctorat profesional

Mișcarea. Vector, Gest și Semn Plastic

Doctorand

Rusu Constantin

Coordonator științific

Prof. univ. dr. arh. Dragoș Gheorghiu

București

2024

Rezumatul tezei de doctorat

Lucrarea *Mișcarea. Vector, Gest și Semn plastic* reprezintă perspectiva teoretică asupra cercetării artistice desfășurate de Constantin Rusu pe parcursul a 17 ani de activitate artistică. În același timp, autorul realizează o paralelă între propriul său demers și abordările unor artiști, curente artistice, sau canoane de reprezentare înregistrate de istoriografia de artă care au manifestat preocupări sau demersuri similare cu ale sale. Titlul lucrării denotă gestul ca act dinamic în creație, aflat în relație directă cu mișcarea și rezultatul acesteia – semnul plastic ca expresie a gestului animat de impulsul lăuntric al artistului.

Cercetarea artistică este o componentă implicită activității de atelier, fiind structurată în jurul căutării de soluții plastice pentru transpunerea expresiei și proiecției mentale în lucrări de artă, în căutarea limbajului vizual propriu. Preocuparea teoretică reprezintă încercarea de a surprinde și explica mișcarea devenită semn plastic prin gest, suită prin care se definește limbajul său vizual. De-a lungul întregii lucrări, autorul descifrează evoluția sa artistică, din perspectiva propriilor experimente, a transpunerii vizuale a energiilor și noțiunii de mișcare trăite, înțelese și experimentate. Se pune un accent important pe abordarea antagonic-duală dintre Rău și Bine, material și spiritual, umbră și lumină, nimic și existență, moarte și viață, urât și frumos, toate acestea marcând creația artistului la nivel perceptiv și estetic.

Autorul dedică o analiză și explicații aprofundate procesului de generare a imaginii artistice, care, din punctul său de vedere, ia naștere din profunda trăire sufletească generatoare a impulsului. Impulsul împreună cu gândul (elementul rațional), parcurg trei straturi – sufletul, psihicul și instinctul – pentru a lua forma plastică, semnul.

În planul reprezentării vizuale, motivul simbolic utilizat și explicat în prezenta lucrare, este *săgeata*, motiv capabil să exprime și să sugereze mișcare, dinamism, evoluție, dezvoltare, direcție, sens – așadar, cuprinzând, astfel, numeroase sugestii. Săgețile indică acțiunea unor forțe și contra-forțe, în armonie sau în dezacord, care, prin sugestia lor simultană și cumulată, creionează un peisaj sufletesc-spiritual-mental.

O preocupare importantă a autorului este implicarea privitorului care pătrunde în ordinea creației. O mare parte dintre lucrări reprezintă scheme prin care conceptele compoziționale, plastice și estetice devin inteligibile și îl angajează pe privitor într-o dezbatere interioară, mentală și sufletească – o fenomenologie a gestului.

O abordare inițiată în 2014 și continuată până în prezent, își propune revelarea emoției nu numai vizual, ci și cu ajutorul sunetelor, îmbinând gesturile plastice cu muzica. Desenul și pictura relaționează cu teme muzicale consacrate în opera unor compozitori clasici, moderni și

contemporani. Cercetarea artistică vizează colaborări de tip *performance* cu muzicieni, în cadrul cărora sunetul și muzica au fost realizate spontan și simultan cu expresia plastică, sub forma unei comuniuni creative.

Conceptul *Ekphrasis*, utilizat de autor pentru a defini și descrie teoretic seria de evenimente create de el, generate sub forma relaționării între două mijloace artistice (în cazul său, muzical și vizual), este utilizat pentru a crea reflecție și a pune în lumină o fațetă diferită a expresiei artistice spre a fi percepută de privitor. *Ekphrasis* ne pune în față o relație bazată pe sinergie sau simbioză între esențe, opera de artă fiind transpusă într-un alt mediu artistic pentru a genera un impact mai mare. Metoda de lucru personală care asociază mișcarea corporală cu muzica, dezvoltă atât relația între mișcare și sunet, cât și implicarea privitorului-auditor

Metodologia de creație și investigație, este preponderent experimentală și sinestezică, prin implicarea gestului plastic și muzicii asociate cu mișcarea corporală, în același timp, privitorul-auditor fiind implicat. Cercetarea artistică are în centru expresia artei, procesul de creație, descrierea experienței plastice și interpretarea prin angajarea a două perspective, cea fenomenologică și cea hermeneutică. Datele pe baza cărora se face analiza și interpretarea demersului și pe baza cărora se conturează experiența artistică sunt generate de practica artistică în sine și de privirea retrospectivă asupra lucrărilor de artă realizate.

În completare, din necesitatea autocunoașterii la nivel uman și artistic, autorul dezvoltă o viziune de factură etnometodologică, folosită în plan autoreferențial. În cazul cercetării personale, termenul de etnometodologie, specific Sociologiei, concentrează observația la nivel individual, transpunând mecanismul specific în registrul documentării autoreferențiale (fotografia, portofoliul cu reproduceri de artă și filmul). Interpretarea, ca metodă parcursă atât la nivel fenomenologic, cât și la nivel hermeneutic, urmărind aspecte ce țin de afect, limbaj, semnificație, formă și estetică, a fost fundamentată de datele documentate sub forma fotografiei și filmului și de datele rezultate din practica în sine, având ca rezultat formal schițe, notații și lucrări de desen și pictură.

La nivel general, metoda principală de cercetare artistică este creația artistică în sine, iar întrebarea, formulată și reformulată în fiecare lucrare, se regăsește în fiecare gest plastic, sub formă de fascicule de energie ale unei căutări vii. Creația artistică poate fi percepută ca metodă de cercetare intrinsecă, dar nu se poate reduce la nivelul metodologic, ci, dimpotrivă, are anvergură, complexitate și mister.

Autorul descrie gesturile de la care pornește întreaga rețea de semne care compun universul său vizual, punând accent pe expresivitatea, forța și semnificația motivului vizual. În registrul tehnicilor și mijloacelor de lucru, simbolismul semnului este pus în relație cu descrierea

mijloacelor fizice (desenul folosind grafit, cărbune, sangvină și pastel, desenul folosind tuș în asociere cu penița și pensula de caligrafie orientală și, ocazional, desenul folosind marker, pix, și stilou de tip *Rotring* – toate acestea în abordare individuală sau sub formă de tehnici mixte, linogravura, pictura în ulei și acrilic). Fiecare tehnică poartă în sine o amprentă expresivă care generează o expresivitate gestuală anume datorată modului de interacțiune cu suprafața de lucru și datorită durității materiei componente ale instrumentelor de lucru.

Demersul performativ dezvoltat în cadrul cercetării doctorale include, ca etapă importantă, documentarea fotografică și videografică. În majoritatea cazurilor, tehnicile angajate în proces au fost instrumentate chiar de către autor, acordând importanță documentării în mod direct, la nivel calitativ și sub toate aspectele. Totuși, în ceea ce privește sensul documentării și relația cu subiectul documentat, la nivel conceptual, *performance*-urile au fost elaborate independent de prezența lentilei fotografice în spațiu.

Referitor la moduri de reprezentare în istoria artelor, autorul trece în revistă desenul și pictura, subliniind rolul mișcării transpuse în planul vizibilului la nivelul acțiunii gestuale prin care se formulează limbajul plastic, menționând exponenți majori ai curentelor care au acordat o atenție specială gestului plastic și tușei picturale, precum El Greco, Diego Velázquez, Francisco Goya și William Turner. Expresionismul abstract are un rol aparte în abordarea și înțelegerea gestului și mișcării din perspectiva limbajului și formei, în opera unor artiști precum: Jackson Pollock, Lee Krasner, Hans Hartung, Franz Kline, Georg Baselitz, Cy Twombly și Lucio Fontana. Un loc aparte în cercetarea limbajului vizual și a dezvoltării sale, o are fenomenul curentelor începutului de secol XX: impresionism, postimpresionism, pointillism, fovism, expresionism și futurism, pentru care, deși gestul rămâne un element de construcție al formei plastice, el generează simultan o vizibilă și puternică expresie.

Interesul pentru *performance art* este legat de capacitatea acestui mod de exprimare de a surprinde mișcarea concomitent cu înregistrarea rezultatului său, având în centru efectele și semnificațiile create, acordând prioritate relației cu materialele: corpuri umane, obiecte, limbaj, tehnologie, secvențialitate temporală și spațiu. Concluzia care se impune este că mișcarea și interacțiunea *obiect-artist-pictură-privitor* se regăsește în toate perioadele artei, de la arta rupestră până în contemporaneitate.

Perspectiva personală a autorului are în vedere limbajul plastic privit prin intermediul sintaxei și morfologiei, din perspectiva ideii de *gramatică vizuală*. Analizând opera de artă din perspectiva raportului dintre expresie și mesaj, autorul are în vedere și raportul dintre formă și conținut, concluziile implicând reunirea acestora într-o coerență întregitoare care atestă unitatea lor indisolubilă. Prezența privitorului este deosebit importantă, acesta având un rol esențial în

existența și înțelegerea operei de artă. După finalizarea procesului de creație de către artist, expresia este *dezghețată* de forma pe care o percepe privitorul pe calea contemplației operei de artă. Astfel, privitorul poate trăi – retrăi – creația artistică a operei, devenind coparticipant.

Demersul artistic este structurat în jurul conceptului de mișcare – vector al gestului regăsit în semnul plastic. Acțiunea reprezintă una dintre formele unui proces complex, fiind doar o etapă a creației artistice. În registrul motivației creatoare, demersul autorului este animat de viziuni care urmăresc claritatea. La nivelul intenției, este urmărită dezvoltarea unor structuri compoziționale formulate clar și precis, în relație de interdependență cu sensurile expresive și formele plastice create.

Simbolistica demersului artistic are în centru săgeata care funcționează atât ca motiv, cât și la nivel de cheie de interpretare a întregului. Deopotrivă motiv simbolic, semn grafic și semn plastic, săgeata sugerează o forță, având direcție și sens, care, spre deosebire de reprezentarea vectorului în fizică, trimite către măsuri și valori relative la interpretarea și trăirea lucrării de artă. Prin modul de folosire, săgeata poate fi interpretată și transformată într-o multitudine de feluri, procesul analitic sau interpretativ fiind supus legilor creației plastice. Autorul analizează atât sensurile proprii conferite acestui simbol/ semn vizual, cât și sensurile științifice al vectorului – din fizică – în raport cu cele simbolice – din artele vizuale. În perioada elaborării lucrărilor analizate, semnificațiile și stilurile de reprezentare ale semnelor plastice au evoluat, căpătând forme și semnificații multiple, prezentate în această lucrare.

Un capitol important este dedicat raportului dintre expresia plastică și expresia sufletească în contextul operei de artă. Elementele și procesele care animă și reprezintă creația plastică pot fi alăturate, prin extrapolare, prin analogie, cu specificități ale planului trăirii sufletești. Pornind de la această idee, autorul detaliază traseul activității artistice, explicând perspectiva sa de înțelegere a parcursului inspirației, creației și comunicării prin opera de artă. Trăirea sufletească poate fi comparabilă cu opera de artă – atât procesul de creație, cât și cel de asimilare petrecându-se în interiorul aceleiași persoane creatoare, uneori în mod simultan.

Echilibrul în opera de artă reprezintă un interes major pentru autor, fiind obiectul unei căutări permanente, manifestate și în contextul lucrărilor de tip *performance*. Prin prisma echilibrului plastic, sunt analizate lucrările și seriile de lucrări realizate pe parcursul perioadei din 2007 până în prezent, menționând elementele de noutate, evoluție și aport personal.

Un loc aparte în creația prezentată, îl au lucrările realizate în relație cu și influențate de muzică (vector al gestului plastic). Implicarea muzicii în procesul creației artistice adaugă un strat cercetării artistice. Acest demers transmite, gestual, trăirea pe care muzica o insuflă, sub forma unei experimentări mai aprofundate și structurate a unor experiențe muzicale. Artiștii din

domeniul muzicii au primit cu interes colaborarea cu desenatorul, pictorul. Au fost surprinși de experiența de a vedea cum o lucrare de pictură/ desen ia naștere, în timp real, prin răspuns la muzica pe care ei o însuflețesc. Ritmul, structura, intensitatea sonoră, intervalul, alterațiile, au găsit corespondent în alegerile plastice punctuale, adoptate sub inspirația muzicii. Descrierea experimentelor care implică muzica și arta plastică este extinsă la toate proiectele realizate în perioada analizată, inclusiv prin referiri la practica *performance*-ului.

Concluziile lucrării au în vedere practica artistică a autorului, se referă în primul rând la gestul plastic perceput în relație cu un simbolism personal, fiind un vehicul expresiv pentru limbajul vizual la care recurge artistul (culoarea, valoarea, forma, structura, ritmul și textura). La nivelul motivației formale și conceptuale, arta autorului a abordat gestul din perspectiva implicării unui conținut simbolic și emoțional care nu se rezumă la expresivitatea gestuală a limbajului și formei plastice.

Analizând lucrările din ultima perioadă, se poate observa o unitate în diversitatea experimentelor, și anume căutarea intuitivă a întregului, chiar dacă vorbim despre o artă care promovează fragmentul, respectiv semnul care cartografiază mișcarea corpului. De multe ori, forma plastică este redusă la imaginea unei diagrame, săgeata care indică o direcție sau un sens.

Adaptând abordările plastice în armonie cu cerințele tehnologice, de cele mai multe ori, demersurile au atins țelul propus, și anume reprezentarea întregului. Diferitele materialități, revelate senzorial în exercitarea gestului plastic, au determinat diferite tipologii ale mișcării angajând gestul conform specificității tehnicilor și materialelor implicate.

Muzica, prin imaterialitatea sa și modul direct de exprimare a emoției, a produs o transformare majoră în concepția artistică a autorului. Această transformare s-a manifestat prin înțelegerea, asimilarea și producerea actului artistic sub forma căutării permanente a unei esențe expresive ce concentrează emoția și trăirea. Relaționarea cu muzica prin intermediul *performance*-ului și-a găsit plenitudine în relația senzorială între mișcările chinestezice ale gestului artistic și structura melodică. Totodată, prezența publicului a avut un impact major în elaborarea performativă prin aportul energetic și conexiunea emoțională creată. Experiența performativă permite o percepție estetică directă generată de observarea nemijlocită a procesului de creație. Interacțiunea de tip sinestezic dintre manifestarea artistică la nivel vizual și cea specifică interpretării muzicale a pus în practică principiul procedurii *ekphrasis*, prezentând o descriere cu atât mai complexă și expresivă a gestului artistic reunit de cele două ipostaze ale exprimării – vizuală și sonoră.